

VEZLJIVOST GLAGOLOV IZHODIŠČNO MIŠLJENJSKEGA POMENA IN NJIHOVIH TVORJENK V SLOVENSKEM KNJIŽNEM JEZIKU 16. STOLETJA¹

V prispevku so opisane vezljivostne lastnosti glagolov, ki izhajajo iz psl. **mysliti*, **mьněti* in **měniti* (in sorodno), ter njihove tvorjenke v slovenskem knjižnem jeziku 16. stol. Vsak glagol je določen pomensko in vezljivostno, tj. z vezljivostnimi vzorci, ki jih oblikuje. Vezljivostna analiza gradiva potrjuje, da različni glagolski pomeni oblikujejo različne vezljivostne vzorce, ki se med sabo ločijo po pomenskih udeležencih ter po številu in obliki skladenjskih določil.

vezljivost, glagoli mišljenja, udeleženci, določila

The article deals with valential properties of verbs, originating in Proto-Slavic **mysliti*, **mьněti* and **měniti* (et sim.), and their derivatives in the 16th century slovenian literary language. Semantic and valential properties of verbs are determined and specified for every verb with the use of valential patterns. The valential analysis of verbs has shown that different verb-meanings form distinct valential patterns, which differ in participant roles and in number and type of valential complements.

valency, verbs of thinking, participant roles, complements

1 Uvod

Namen prispevka je opisati vezljivostne lastnosti glagolov, ki izhajajo iz psl. **mysliti*, **mьněti* in **měniti* (in sorodno), ter njihovih tvorjenk v slovenskem knjižnem jeziku 16. stol. Vsak glagol je določen pomensko in posledično vezljivostno, tj. z vezljivostnimi vzorci, ki jih oblikuje. Vezljivostni vzorci se omejujejo na skladenjsko podobo določil, medtem ko so pomensko-skladenjske opredelitve predstavljene opisno.

1.1

Vezljivost je zmožnost določene besede (tu glagolov, sicer tudi pridevnikov, samostalnikov), da veže nase napovedljivo število vezljivostnih položajev. Pomenska usmerjenost glagola napoveduje (ne)obvezna skladenjska mesta (skladenjsko

¹ Za nasvete in priporočila ob branju prispevka se zahvaljujem prof. dr. A. Šivic Dular in izr. prof. dr. A. Žele. Besedilo je bilo pripravljeno z vnašalnim sistemom ZRCola, ki ga je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvil Peter Weiss.

izražene udeležence), ki so zasedena s t. i. določili v določeni slovnični obliki (določajo jo vezava, primik, ujemanje). Družljivost označuje prosta skladijska mesta, ki so zasedena s t. i. dopolnili – sklonske, predložnosklonske oblike, prislovi itn. (Križaj Ortar 1990; Žele 2001: 13–19). Raziskovanje glagolske vezljivosti v slovenskem knjižnem jeziku 16. stol. predstavlja izziv – med drugim tudi zato, ker je kljub rešitvam določenih vprašanj² gradivo tega obdobja vezljivostno še precej neraziskano (predvsem z vidika sodobnejših pristopov).

Gradivo pričujoče analize so glagoli izhodiščno mišljenjskega pomena (prim. *mysliti, *mьněti, *měniti in sorodno) in njihove predpanske tvorjenke. V skladu s pomenskim izhodiščem vezljivosti se skuša najprej določiti pomen glagolov (ob razumljivi naslonitvi na etimološko, besedotvorno opredelitev) – predvsem na podlagi sobesedilne analize (interpretacije besedilnega okolja). Opredelitve podpirajo spoznanja iz del, ki se ukvarjajo (tudi) s pomenom glagolov v 16. stol. (Merše 1995, *Etimološki slovar slovenskega jezika* F. Bezlaja, *Slovensko-nemški slovar* M. Pleteršnika; slednji predvsem v primerih, ko navaja protestantske avtorje in njihove zglede).³ Iz samih glagolskih pomenov izhaja usmerjenost glagolov, njena strukturna/oblikovna realizacija, ki je predstavljena z vezljivostnimi vzorci, pa se odraža v konkretnih besedilnih zgledih. Različen pomenski razvoj glagolov (podstavnih in tvorjenih) omogoča njihovo členitev na posamezne pomenske skupine, ki izkazujejo sorodne strukturne vezljivostne značilnosti, kar je posledica enake pomenske usmerjenosti.

1.2

V prispevek vključeno **gradivo** je izpisano iz naslednjih del: **P. Trubar** (T) – *Catechismus* 1550 v *Zbrana dela Primoža Trubarja I*, Ljubljana 2002, 19–278 (TC 1550); *Abecedarium* 1550 v *Zbrana dela Primoža Trubarja I*, Ljubljana 2002, 281–308 (TA); *Articuli oli deili te prave, stare vere kersčanske* 1562 v *Zbrana dela Primoža Trubarja III*, Ljubljana 2005, 5–224 (TAr); *Cerkovna ordninga* 1564 v *Zbrana dela Primoža Trubarja III*, Ljubljana 2005, 227–578 (TO); *Ta celi catehismus, eni psalmi inu tih vegših godii stare inu nove kersčanske peisni* 1574 v *Zbrana dela Primoža Trubarja IV*, Ljubljana 2006, 271–454 (TC 1574); **S. Krelj** (K) – *Otrozhia Biblia* 1566 v *Monumenta litterarum slovenicarum* 20 (faksimile), Ljubljana 1987 (KB); **J. Dalmatin** (D) – *Biblia* 1584 v *Biblia slovenica* (CD-ROM), Ljubljana 2004 (DB).⁴

² S problematiko glagolske vezljivosti, predvsem vezave (tj. realizacijske, strukturne vezljivostne zmožnosti glagola), v slovenskem knjižnem jeziku 16. stol. se ukvarjajo npr. dela Orzechowska 1974, Merše 1986, Merše 1995 (v slednjem predstavlja vezava podporo obravnavi vida in vrstnosti v jeziku 16. stol.); vezljivostne podatke vsebuje tudi *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja: poskusni snopič* (2001). Na zasnovo vezljivostne teorije v Bohoričevi slovnici opozarja A. Žele (2001: 21–24).

³ Pri težavnejših osvetlitvah se je pri biblijskih zgledih upoštevalo še *Slovenski standardni prevod Svetega pisma* (2003), Lutrov (1545) in izjemoma Japljev (1784–1802) prevod *Biblije*.

2 Analizirani glagoli izhodiščno mišljenjskega pomena – njihova etimološka, pomenska in besedotvorna opredelitev

Kot je bilo omenjeno v uvodu, so v analizi upoštevani tisti besedotvorno podstavni glagoli, ki odražajo psl. **mysliti*, **тънѣти*, **měniti* (in sorodno), in njihove tvorjenke. V analizo pritegujem tiste tvorjenke, ki bi se v skladu s teorijo slovenskega skladijskega besedotvorja (Vidovič Muha 1988, 1991) opredelile kot modifikacijske: sestavljenke ter modifikacijske izpeljanke s prislovom kratnosti, npr. *večkrat*, v odvisnem delu skladijske podstave (sodelujejo pri tvorbi nedovršnikov iz dovršnikov).⁵

2.1

V prvo skupino glagolov mišljenjskega pomena uvrščam odraze (1) psl. **měniti*⁶ ter (2) psl. **тънѣти*⁷ – **po-тънѣти*, **po-мѣнѣти*, iter. **po-minati*, **съ-тънѣти*⁸ in sorodno (psl. ločeni skupini) s tvorjenkami v sln. knjižnem jeziku 16. stol. Iz te skupine sta se z razvojem sinhrono-pomensko osamosvojila (1) **meniti** »meniti, misliti, imeti za kaj«, »nameravati« (**měniti*; že psl., čeprav pomensko in oblikovno blizu **тънѣти*, prim. **mneti**) ter iz (2) **sumniti (se)** »domnevati, sumiti« (**sъmъniti*). Ostali odrazi psl. **тънѣти* in sorod. so se na eni strani pomensko oddaljili od ostalih, prim. **pomeniti** »pomeniti; izražati, kazati«, tudi »misliti, meniti« (»pomisliti«), »misliti, označiti kaj s čim« – **pomenjovati** »pomeniti« (verjetno k **po-мѣнѣти*),

⁴ Opomba k citiranju: P. Trubar – TAr (III, 156); S. Krelj – KB (94); J. Dalmatin – Apd 21,29 (DB). V gradivu se mestoma navajajo tudi zgledi iz Lutrovega prevoda *Biblije* (1545) kot možno izhodišče za vezljivostne kalke pri J. Dalmatinu; zglede spremlja oznaka L (ob navedenem biblijskem citatu).

⁵ Po teoriji slovenskega skladijskega besedotvorja (Vidovič Muha 1988, 1991) so tvorjenke pretvorbe določene skladijske besedne zveze, t. i. skladijske podstave. Sestavljenke in modifikacijske izpeljanke sodijo med modifikacijske tvorjenke, v katerih se iz zgradbe x_2^{f1} v besedotvorno podstavo pretvarja x_1 , v obrazilo pa x_2 , tj. $[x_2]^{f1}$, [ ] → Op//Opr; pri modifikacijah x_2 → Prisl. kratnosti (*večkrat*)//Prisl. vrednote-nja/Prisl. kakovosti (Prisl. = prislov); pri sestavljanju x_2 → Prisl., ki se ne uresničujejo pri modifikacijah, npr. *prinaš-a-ti* ← [*večkrat*] *prinesti*, [ ] → -a-, *prines-*, -ti; *drem-uck-a-ti* ← [*lepo*] *dremati*, [ ] → -uck-, *drem-*, -ati; *brc-lj-a-ti* ← [*malo*] *brcati*, [ ] → -lj-, *brc-*, -ati; *prinesti* ← *nesti* [*pri*], [ ] »zraven« → *pri-*, -*nesti* (k = končnost dejanja) itn. (Vidovič Muha 1988: 17). V opredeljevanju tvorjenk sledim slovenskemu skladijskemu besedotvorju, čeprav površinsko (zaradi drugačnega namena razprave) ne uporabljam tozadevne besedotvorne formalizacije (op. R. G.).

⁶ Sln. **meniti**, **ménim** (nedov., 16. stol.) k psl. **měniti*, sed. **měnišb*; M. Snoj domneva izpeljavo iz nepotrjenega psl. **měnē*; ide. **meino-* (ali **mojno-*) »mnenje, namen« (Snoj 2003: 392–393; ESJS: 467–468).

⁷ Sln. **mněti**, **mním** (nedov., 16. stol., pri starejših avtorjih) k psl. **тънѣти*, sed. **тънишb* (nedol. **mъniti* naj bi imel -i- iz sed.); ide. koren **men-* »misliti, premišljevati« (ESSJ 21: 115; Snoj 2003: 543).

⁸ Na tem mestu je treba opozoriti tudi na sorodno psl. **poměnѣti*, **pomēnѣti* (**po-mēnѣti*, sed. **-nēšb* < balto-slov. **-min-nel/a-*; Be: III, 85) »spomniti se« (**po-* s časovnim pomenom »potem, kasneje«), iter. *po-mināti*, s sln. **poméniti**, **-im** (nedov.), tudi »misliti, meniti« (dov.), *p. se* (dov.) »pogovoriti se«, *spoméniti*, -*nem* (dov.), sed. tudi *spómenem* (Plet.) itn. (Be: III, 84) ter psl. **sъmъnъ* (**sъmъn'a*), kar je izpeljano iz glagola **sъmъnѣti* »sumiti«, prvotno **»poleg glavne misli imeti še eno«* (sestavljen iz psl. **sъ* »skupaj« in **тънѣти* »misliti«) ter sln. **sūm**, gen. **sūma**, tudi **sūmnja**, **sūmlja** itn., poleg glagolov **suměti**, **-im**, Vodnik in Skalar *somneti se* (dov.) »dvomiti«, star. *sumneti se* »domnevati, nadejati se« (Krelj, Dalmatin), »paziti se« (Trubar, Caf), *sumniti*, **-im** »opominjati« (Krelj), knjiž. *sūmiti*, **-im** (nedov.), kar se navezuje na **sъmъnѣti*, **sъmъnīti*, **sъmъn'āti* itn. (Be: III, 341; Snoj 2003: 711).

medtem ko po drugi izkazujejo sinhrono močnejše besedotvorne povezave, prim. **pomniti** »spominjati se; imeti v spominu«, ⁹ **opomeniti** »opomniti« – **opominjati** »opominjati, spominjati«, **spomeniti** »spomniti« – **spomniti** »spomniti se« – **spominjati** »spominjati se; spominjati« (prim. *pomъniti, *pomeŋoti, *pominati).

Sinhrono torej ločeno obravnavam (1) **meniti** nedov.; (2) **pomeniti** nedov. (tudi dov.?) in k njemu tvorjeni drugotni nedov. **pomenjovati** (pripona *-ova-*); (3) **pomniti** nedov. s predpono *po-* »potem, nato« (*»misliti potem«; Snoj 2003: 543); (4) **opomeniti** dov. s predpono *o-* in prvotnim pomenom »povzročiti, da se spomni« (k *pomeŋoti »spomniti se«; Snoj 2003: 474), pri čemer ima predpona *o-* *lob-* kavzativni pomen (faktiv pri F. Kopečnem 1973: 139) in k njemu tvorjeni nedov. **opominjati** (pripona *-a-*; Merše 1995: 79); (5) **spomeniti** dov. s predpono *s-* (< **vъz-* »gor, nazaj«, podobno **spomniti**,¹⁰ in k njima tvorjen nedov. **spominjati** (pripona *-a-*; Merše 1995: 79); (6) **sumniti (se)** nedov. »domnevati, sumiti«.

2.2

V drugo skupino spadajo odrazi psl. **mysliti*¹¹ s sestavljenkami in modifikacijskimi izpeljankami. Ta skupina je pomensko in oblikovno razvojno kompaktnejša od prve (že psl.): (1) **misliti** nedov. s pomeni »misliti«, »nameravati«, »misliti, snovati kaj proti komu«; (2) **domisliti se** dov. »po razmišljanju ugotoviti« (s predpono *do-* »do konca« in pomensko izpraznjenim glagolskim morfemom *se*) ter **domišljavati se** »razmišljati« (drugotni nedov. na *-ava-* k *domišljati se*, ki ga pričujoče gradivo ne izkazuje); (3) **omisliti** dov. »oskrbeti«, ki kaže na zanimiv pomenski prehod od *mišljenja (na koga)* k *skrbi za koga* in izpolnitvi slednje (*o-* »do konca« ali *ob-* »okolni«, tj. »popolnoma; do konca« v smislu dovršitve dejanja); (4) **pomisliti** »pomisliti« dov. s predpono *po-* (časovna omejenost dejanja; Merše 1995: 293) in primer drugotnega nedov. **pomišljavati** »premišljevati« (pripona *-ava-*); (5) **premisлити** dov. »premisлити« s predpono *pre-*, ki se opredeljuje s *popolno ali celovito izvedbo glagolskega dejanja* (Merše 1995: 304–305) ali z »drugače« + *končnost* (Vidovič Muha 1984: 250); k prvi spadajo nedov. **premišljati** (pripona *-a-*) in drugotni nedov. **premišljavati** (pripona *-ava-*), **premišljovati** (pripona *-ova-*); k drugi možnosti spada primer glagola **premisлити se**; (6) **razmisliti** dov. »razmisliti, premisliti« s predpono *raz-*, ki predstavlja *popolno/celovito izvedbo dejanja* (»do-končno«; Merše 1995: 304–305, Vidovič Muha 1984: 251), in nedov. **razmišljati**,

⁹ V svojem gradivu nisem zasledil **mneti** »meniti, misliti«, ki ga pa vendarle navajata M. Merše in M. Pleteršnik, in sicer kot sopomenko **meniti**, prim. *Vi ne imate mneti, de sem ief t prshal hposhilanu ta myr na femli* (TT 1557, 28); **mněti, mním, vb. impf.** = meniti, meinen (Plet I, 587). Navedeno bi lahko pričalo o še močnejšem pomensko-oblikovnem zblizanju.

¹⁰ Gradivo potrjuje razliko med **spomeniti** (nekoga) in **spomniti** (sebe, v sebi) na črti vzročnik – nevzročnik.

¹¹ Sln. *mísel*, gen. *mísl(i)* (15. stol.) ž., *mísliti* (10. stol.) k psl. *mýslb, rod. *mýsli in izsam.*mysliti, vzporedno *myslěti (A. Vaillant domneva, da je nedol. osnova na *-ě-* nadomestila starejšo na *-i-*; ESSJ 21: 43–44, 45–46); ide. **mūd'sl(i)*- ali **mūd'tl(i)*- iz ide. baze *meud'*- »paziti na, misliti na« (Snoj 2003: 404; ESJS: 508–509).

drugotna nedov. **razmišljavati**, **razmišljovati**; (7) **spomisliti** »pomisliti« s predpono *s-* (ustrezno pomenu verjetno **vǫz-* »gor, nazaj«, prim. *spomniti*) ter k njej tvorjen nedov. **spomišljati**; (8) **zmisliti** dov. (sestavljena s predpono *z-* < **jbz-* »iz, ven«; mogoče tudi **vǫz-*) z nedov. **zmišljati** in drugotni nedov. **zmišljavati**, **zmišljovati**; pomensko se zadnja skupina na podlagi mojega gradiva členi na pomene »izmisliti si«, »pomisliti« in »izmisliti si kaj proti komu« (natančneje v analizi).

3 Vezljivostna analiza gradiva

3.1

3.1.1

Glagol **meniti** pomeni (1) »meniti, misliti, imeti za kaj« (brez navedb iz 16. stol. tudi Plet I, 566). V tem pomenu prevladuje vezljivostni vzorec **Snom – VF – SENT** (stavčna oblika vsebinskega udeleženca): *Obtu ty ludy, kir menio, de Bogu veliku služio oli svetimu evangeliu, ne hote verovati inu stopiti od te norske, falš vere*. TC 1550 (I, 140); *Ti pak menio inu uzchio, da so oni ta fama edina Katoli/ka Boshia Cerkov* (dvojna formula, KB (94)); *Ménifh li ti, de en mèrtou zhlovik bo supet shiu?* Job 14,14 (DB).¹² Redkeje je vsebina pripisana določenemu udeležencu (**Snom – VF – Sak – SENT**), pri čemer je lahko površinski vzorec tudi preureditev globinskega, tj. iz vsebinskega udeleženca je izpostavljen člen, ki ga ostala vsebina samo opredeljuje (D): *Sakaj ony so v'Mésti shnym bily vidili, Trophima tiga Epheserja, tiga fo ony mejnili, de bi ga bil notèr v'Tempel pèrpelal*. Apd 21,29 (DB); namesto **Sak** tudi **odSgen**, kar se razlaga s tujejezičnim vplivom:¹³ [...] *ali nuja je bo gnala, de bodo morali tu Méstu isdati, od kateriga ménio, de bi se nemoglu dobiti, ker v'Gorrah leshy*. Jdt 7,9 (DB). Pri vzorcu **Snom – VF – Sak** je določilo **Sak** največkrat zapolnjeno z zaimensko prvino, ki lahko nadomešča propozicijsko vsebino (T, K, D):¹⁴ *Tu taku ta človeska zastopnost inu mudrost sodi inu meni, katera tih Božyh ričy ne zastopi*. TO (III, 517); [...] *néfo obeniga tiga urfaha naprej*

¹² Podtip tega vezljivostnega vzorca predstavljata dobesedni navedek ali brezvezniško povezani vsebinski odvisnik (pri D, T), prim. *Sakaj on je mejnil, kadar bi njega vluvil, taku bi ludom veliko fhkodo sturil*. 2 Mkb 14,40 (DB), *Vom se zdi inu vsi ludy menio, Bug ie te misli inu šege, koker so ty ludy*. TO (III, 547). Vzorec ima lahko v glavnem stavku tudi navezovalni zaimek (D), prim. *Iest mejnim pak letu: Kateri fkopu seje, ta bo tudi fkopu shèl, inu kateri v'shegnu seje, ta bo tudi v'shegni shèl*. 2 Kor 9,6. Glagol z vlogo parenteze (komentarja, D): *Pèr va/him svejstim Bratu Sylvanu (kakòr mejnim) fim jeft vam enu mallu pi/sal, [...] 1 Pt 5,12*.

¹³ Prim. z glagolom govorenja *Od unod hozhém jeft tébi prizhovati, inu s'tabo govoriti od Stola te Gnade [...] 2 Mz 25,22 (DB) – Von dem Ort will ich dir zeugen und mit dir reden, nämlich von dem Gnadenstuhl [...] (L)*. O neslovanskem **odSgen** tudi L. Hudeček (2003: 107–109), ki pa, vsaj v hrv. čak. prostoru, domneva romanski (italijanski) vpliv (glej tudi **opomeniti**, **misliti**).

¹⁴ Nimalokrat je ta izražena kot vsebinski odv., pri čemer je vezljivostni vzorec dejansko **Snom – VF – Sak – SENT**, prim. *Kaj mejnih, komu si ti podobèn v'tvoim Go/po/tvu?* Ezk 31,2 (DB). Glagol **meniti** je v tem položaju blizu parentezi.

*pèrne/li, katere **fin** jeft **mejn**il.* Apd 25,18 (DB). Redko je leksikalna zapolnitev kompleksnejša: *Da **bi bil** **Christu**f nie in nih imenovane **zhlovefke** **poftave** **mejn**il, **kadar** ie k **fvoim** **Iogrom** **govoril** [...]* KB (82–83).

Pogosto se kot nadomestilo vsebinskega določila pojavlja (kakovostni) **ADV**, ki ga lahko razumemo kot »‘eine Art stellvertretender’ Ergänzung« (Ágel 2000: 261): [...] *de iest ništer zatu za risničnu ne deržim za volo, kir **so** oni **taku** deržali inu **men**ili,* TAr (III, 209); *Probiraj mene, inu **fposn**aj, **koku** jeft **mejn**im.* Ps 139,23; *Shlaki tiga kir lubi, prou **dobru** **mejn**io:* Prg 27,6 (DB). Prislovi so večinoma zaimenski.

Glagol *meniti* izkazuje tudi hotenjski pomen (2) »nameravati« (približevanje pomensko nepopolnim glagolom, prim. Toporišič 2004: 587–588) z jasnim vzorcem **Snom – VF – INF** (T, D): *Kateri **meni** skuzi **Moizeseve** **ceremonie** **milost** **per** **Bugi** **dobiti**, **timu** ie **Cristus** **zabston** **umerl.*** TO (III, 337); *Tu je en **nedomi**feln **Zhlovik**, kateri **mejn**i **fvoj** **fvit** **fkriti.*** Job 42,3 (DB).

Velikokrat (predvsem pri P. Trubarju) hotenjski pomen *meniti* spremlja **sSak**, ki pa je, glede na celoto primerov, verjetno dopolnilo: *S **teim** **so** **men**ili inu **hoteli** s **teimi** **meni**hi **red** **nih** **duše** **ohraniti** inu **ta** **nebessa** **zaslužiti.*** TAr (III, 181). Na to se navezuje tudi problem vzorca **Snom – VF – sSins – Sak** (T, D), ko je **Sak** večinoma realiziran zaimensko (na njegovem mestu potrjen tudi **ADV**): *ti se tudi imaš **vučiti** inu **veiditi**, kai **Bug** s **tako** **bolezanio** **meni** inu **zakai** ie **on** **no** **tebi** **nalužil.*** TO (III, 513); [...] *inu ga **vpra**hal, kaj **bi** on s **takovimi** **be**f **sedami** **mejn**il?* DanD 1,47 (DB). V primerih tega tipa bi se lahko govorilo bodisi o elipsi **INF** bodisi o novem vezljivostnem vzorcu ob *meniti* »misliti kaj s čim« (vzpostavljena relacija do **pomeniti**).

3.1.2

Glagol **pomeniti** »pomeniti; izražati, kazati« (T, D) se lahko označi kot pojasnjevalni glagol;¹⁵ gre za pomensko nepopolni glagol, ki ga – na stavčnočlenski ravni – opredeljuje povedkovo določilo (prim. v *oslabljenem pomenu*; Žele 2008: 296–297). Podobno velja za vezljivostno opredelitev: »Nepolnopomenski glagoli [...] kot samo slovničnofunkcijska jedra povedi lahko v okviru strukturnoskladenske vezljivosti uvajajo samo neudeležensko povedkovodoločilno vezljivost.« (Žele 2001: 13.) Vezljivostno glagol zaznamuje vzorec **Snom – VF – Sak // SENT**: *Kaj **pomenio** **lety** **kameni** **letukaj?** Joz 4,6 (DB), *Inu ta mož **pomeni** tiga **Synu** **Božyga** inu ta žena **pomeni** to človesko **naturu**, katero ie ta **Syn** **Božy** k sebi inu na se**

¹⁵M. Merše (1995: 269) ga uvršča med glagole, ki označujejo raznovrstna, čustveno nevtralna razmerja med osebkom in predmetom, ali med dvema predmetoma, prim. *pomeniti* (*malik pomeni kralj*), pomensko mu je zelo blizu *sluti* (*Kajfas slove en slednik*) itn. Razvoj iz mišljenjskega v pojasnjevalni, razlagalni pomen bi lahko imel izhodišče v »*kaj pomeniti kaj*« ← »*pomeniti, označiti z nečim nekaj*« ← »*misliti z nečim nekaj*«. Pleteršnikov slovar navaja možnosti I. (nedov.), 1. »bedeuten«, 2. »andeuten« (tudi »hin-deuten«); II. (dov.) 1. »vermeinen«, 2. *p. se* »sich besprechen, sich verabreden« (Plet II, 137); pomen I.2, tj. »kazati na«, celo ponazorjen z zgledi iz 16. stol.

vzel. TO (III, 345), *Tu ime »Adam« pomeni človik, »Eva« pomeni živa.* TC 1550 (I, 36); v zadnjem primeru se pojavlja ujemalna možnost, tj. **Snom – VF – Snom**. Odvisniško izraženo pojasnilo (tudi kot brezvezniški vsebinski odvisnik ali premi govor): *Na večer erdeče nebu pomeni, vreme bo lipu.* TO (III, 597), *Glih taku ta večerya Kristuseva pomeni, de nas Gospud sylnu lubi.* TC 1550 (I, 99c), *Inu onu letu pomeni: Mene, tu je, Bug je tvoje Krajle/tvu pre/htil inu dokonjal.* Dan 5,26 (DB).¹⁶

Besedilno je **pomeniti** izpričan tudi v pomenu »misliti, meniti« (»pomisliti«), ki se približuje domnevanemu prehodu k »pomeniti«, tj. »misliti, označiti kaj s čim« (prim. »vermeinen«, »de/igno«; Be III, 84). Za redek »misliti, meniti« (»pomisliti«) se pojavi možnost **Snom – VF – SENT** (D), prim. *De bi se dopolnila Iesu/eva be/séda, katero je on govuril, ker je pomenil, kakove smèrti bo on vmèrl.* Jn 18,32. V tem kontekstu se pojavlja tudi možnost **Snom – VF – naSak (– Sak)** (D; dvakrat), pri čemer je očitna prekrivnost z Lutrovo predlogo, prim. z **Sak** *Letu sim jest pak, lubi Bratje, na mene inu Apolla pomejnil, [...] 1 Kor 4,6 – Solches aber ... habe ich auf mich und Apollo gedeutet [...] (L), [...] inu so ispra/hovali, na kateri inu na kakou zhas bi pomenil Cristu/feu Duh, [...] 1 Pt 1,11 – [...] auf welche und welcherlei Zeit deutete der Geist Christi (L).*

Jasneje je pomen »misliti, označiti kaj s čim« realiziran z vzorcem **Snom – VF – sSins – Sak // SENT** (T, D): *Inu s teim si ti to kopel tiga prihodniga kersta zaznaminoval inu pomenil [...] TO (III, 405), Nezhe/hli nam povédati, kaj stem poménifh? Ezk 37,18, S'katerim je /sveti Duh pomenil, de she nej ta pot k'svetu/fti bil resodiven, kakòr je dolgu ta pèrva Vtta stala, Heb 9,8 (DB).*

Pri P. Trubarju je izpričana modifikacijska izpeljanka (drugotni nedov.) **pomenjovati** »pomeniti«, s tipično vezljivostjo **Snom – VF – Sak**: *Ty zakramenti napopret pomenuio to gnado božyo, katero ye Bug v tim evangeliu zavolo Jezusa oblubill [...] TC 1550 (I, 97).*

3.1.3

Glagol **pomniti** »spominjati se; imeti v spominu« (D) (prim. brez navedb iz 16. stol. v Plet II, 141; Merše 1995: 266) izkazuje vezljivostni vzorec **Snom – VF – Sak // SENT**: *Vy dobru punnite, lubi Bratje, na/she dellu inu trud [...] 1 Tes 2,9; Sakaj jest dobru punnim, kaj sim jest k'njemu govoril.* Jer 31,20.

¹⁶Pri **INF** v levem določilu ima lahko tudi desno določilo (pojasnilo) obliko **INF** (T), prim. [...] *tu sam Jezus izlaga, de tu jeisti inu pyti družiga ne pomeni, temuč verovati, [...] TC 1550 (I, 256).* V zvezi z levim določilom se pojavlja tudi **SENT** (D), prim. *De so pak /htiri na njegovim mej/fti /tali, kadar je bil slomlen, pomeni, de bodo /htiri Krajle/stva is tiga folka v/stala, ali nikar taku možna kakòr je on bil.* Dan 8,22 (DB). Stilistično zanimiv je vzročni odv. v vlogi osebka: *Ker se je pak Pharaonu dvakrat /ajnalu, pomeni, de bo Bug letu /stanovitu inu /koraj /turil.* 1 Mz 41,32 (DB), ki verjetno predstavlja površinskoskladenjsko preoblikovanost vsebinskega določila (*to) da se je faraonu dvakrat sanjalo).

3.1.4

Prevladujoči vezljivostni vzorec glagola **opomeniti** »opomniti« (»mahnen, ermahnen«, »monere«; Plet I, 833; Be III, 84) vsebuje prejemnika dejanja (**Sak**) in *vsebino* (večinoma **SENT**, lahko pa tudi **naSak**, **Sgen**, **odSgen**), prim. **Snom – VF – Sak – naSak // Sgen // odSgen // SENT**.¹⁷ Najbolj običajna realizacija je s **SENT** (K, D), ki predstavlja tip vsebinsko-namernega odv. (voluntativnost po Daneš 1987: 154–155):¹⁸ *Opominimo pak vsakiga da ne gleda, ni na tiga, Muzh, starost, [...] KB (70–71), De smo morali Tita opomeniti, de bi on, kakor je poprej bil sazhel, tudi taku mej vami, takovo dobruto opravil.* 2 Kor 8,6 (DB). Pri nestavčnih vsebinskih določilih je najpogostejši **naSak** (D), medtem ko sta **Sgen** (K, D) in **odSgen** (T, D) redka (zadnji verjetno kalk po nemščini), prim. **naSak** *IE/ft vas opomenim, lubi Bratje na ta Evangeli, kateri sim je/ft vam osnanil,* 1 Kor 15,1 (DB); **Sgen** *Sakai Sveti Duh ie poslan, da na/ opomini tih rézhi, katere ie Christuf uzhil.* KB (77), *Satu, kadar je/ft pridem, hozhem ga opominiti njegovih del, katera on dela, [...] 3 Jn 1,10 (DB); odSgen* *Aku ti pak tiga Pregre/hniga opomeni/h od njegoviga djanja, de se od njega preobèrne, inu on se nezhe od svojga djanja preobèrniti, [...] Ezk 33,9 (DB).*¹⁹ Nekaj primerov tipa **Snom – VF – Sak** (K, D), prim. *Sakaj kadar ti njega néfi opomenil, taku bo on sa svojga gréha volo moral vmréti, [...] Ezk 3,11 (DB)*, ima sobesedilno izraženo vsebinsko določilo, vendar ni nujno, prim. *Ti zhlovik, Ia sàm tebe po/stavil Vahtaria zhes moi Folk Israel, da ima/h po/flu/hati smoiyh u/ft be/bedo, inu ijh opominiti [...] KB (62).*²⁰

Za glagol **opominjati** »opominjati, spominjati« (prim. Plet I, 834; Be III, 84)²¹ so značilni vezljivostni vzorci, ki predvidevajo prejemnika dejanja (**Sak**) in *vsebino*

¹⁷ Tudi A. Bohorič v primeru glagola **opomeniti** (*Commonefactio, Admoneo*) navaja za vsebinskega udeleženca nestavčne realizacijske možnosti **Sgen** (*cum genitivo*), **naSak** (*per accusativum et praepositionem*) ter **odSgen** (*cum praepositione od quae requirit ablativum*): *Satu kèr te je stare prijásni opomenil – Opomenil na staro pèrjasèn – Sèm mejnil tebe od tei/te rizhi opomeniti.* Pri slednji prihaja do ujemanja z latinskim modelom (*Putavi ea de re te esse admonendum*; prim. Bohorič 1584: 222), vendar je lahko A. Bohorič poznal ta model (kalk po nem.) iz sln. Prim. še nadomestni **ADV** na položaju vsebinskega določila: *Inu kadar je on nje taku bil opomenil, je on nym tudi pravil, koku so sé Ajdje pregré/hili [...] 2 Mkb 15,10 (DB).*

¹⁸ Pri razlikovanju med *quod* in *ut* A. Bohorič navaja primer *me opomina/h de se s'flif/om vuzhim* (»hortaris«), pri čemer *ut* govori o namenskem vzroku (*de causa finali*; Bohorič 1584: 257).

¹⁹ Pri primerih z dvojno formulo, prim. *Cristus Jezus, naš gospud, ie taku dilene inu iemlene tih zacramentov gori postavil, de nas imao opomineti inu zagvišati od vsiga noviga testamenta.* TO (III, 284), včasih ni razvidna pripadnost določila glagolu. V primeru [...] *opomeni/h od njegoviga djanja, de se od njega preobèrne, [...] ni jasno, ali je odvisnik namerni ali vsebinski* (in tako le dopolnjuje vsebinsko določilo oblike **odSgen**).

²⁰ Na tem mestu puščam ob strani zgradbe tipa *pustiti se opomeniti*, v katerih povratnozaimenski *se* »briše« določilo **Sak** oz. predstavlja prenos udeleženca **Sak** → **Snom**, prim. *sakaj on se je pu/til opominiti, Ezk 3,12, [...] Satu kadar je/ft h'timu Pregre/hnimu porezhem: Ti Pregre/hnik, mora/h smèrti vmréti, inu ti njemu tiga nepové/h, de bi se ta Pregre/hnik pu/til opomeniti od svojga pregre/hniga djanja: taku bo tà pregre/hni sa svojga pregre/hniga djanja volo vmèrl: Ali je/ft hozhem njegovo kry od tvoje roke terjati.* Ezk 33,8 (DB).

²¹ V svojem delovnem gradivu nisem zasledil primera z drugotnim nedov. **opominjavati** (Merše 1995: 79).

opominjanja, spominjanja (običajno **SENT**, pojavljajo pa se tudi **kSdat**, **naSak** itn.), tj. **Snom – VF – Sak – kSdat // naSak // SENT**. Največ je primerov [...] **Sak – SENT** (T, D), tudi z brezvezniško povezanim odvisnikom ali dobesednim navedkom: *Evodia jeft opominam*, inu *Synthia jeft opominam*, de bodo ene mi/fli, v'GOSPVDI. Flp 4,2, *Satu jeft vas opominam*, hodite sa mano. 1 Kor 4,16 (DB), *Na tu vas šulmostre, pridigarie inu gospodarie prossimo inu opominamo na Božim meistu, de vi v vaših šulah, cerqvah inu v hišah, le-te štuke te kersčanske vere vse žlaht ludi [...] zveistu vučite*. TC 1555 (I, 332) (z navezovalnim **na tu**).²² Prim. različice z nestavčnim vsebinskim udeležencem [...] **Sak – kSdat // naSak** (T, D): [...] *veliku več te ludi gori obuduie inu opomina h ti pravi veri inu h tim dobrim dellom inu Božym službom*. TAr (III, 99), *inu je [...] en trofhtliu exempel sa sabo puštil, kateri ima, nihar le te mlade, temuzh vse shlaht ludy k'stanovitnosti opominati*. 2 Mkb 6,31 (DB); *S teimi istimi tiga bolnika na terdno vero inu zevupane na Cristusa Jezusa inu na pohlevščino, pokorsčino inu na volno terplene opominati inu vižati*. TO (III, 503).²³ Izjemna sta primera, ko ima vsebinsko določilo obliko **Sak** (navezovalni) ali **Sgen**: *Letu ti nje opominaj*, inu *sprizhuj pred GOSPVDOM*, de se sa volo be/sed nekrégajo, [...] 2 Tim 2,14 (DB); [...] *tâmazh kar sam ieft vâ govovil, tiga va/ bode opominal*, [...] KB (83).

Med primeri se nahajajo tudi takšni, pri katerih je eno določilo opuščeno; vsebinski udeleženec nastopa v oblikah **SENT** ali **Sak**, prejemnik pa **Sak**. Pri **Sak** prihaja do zanimive oblikovne prekrivnosti različnih udeležencev; možnost razlikovanja ponujajo pomenske sestavine – za vsebino abstraktnost, za prejemnika živost (ali človeškost); pri tem je treba upoštevati možnosti izrabe stilističnih sredstev, npr. sinekdohe (prejemnik): [...] *ta opominaj va/ha serza*, [...] 2 Tes 2,17 (DB). Primeri vsebinskega udeleženca (D, T): **Sak** *Ti ima/h is moih uft to be/sédo po/lufhati, inu njo v'moim Imeni opominati*. Ezk 3,8 (DB); **SENT** *Inu per tim vuče inu opominaio, de vsaka oblast tu suie prov rovna inu opravi*. TAr (III, 190). Primeri s prejemnikom (D, T): *Viner pak ga nedèrshite, kakòr eniga Sovrashnika, temuzh ga opominajte, kakòr eniga brata*. 2 Tes 3,15 (DB). Prim. tudi absolutno rabo (T, D): *An škoff oli far ima byti pres tadla, an mož ane žene treziv, ane prave dobre mysli, pošten, kir rad ludi herperguye, kir zna vučiti inu opominati, kir nei an pyanec, kir nei an boinig*, [...] TC 1550 (I, 160), *Veden s'fli/som beri, opominaj, vuzhi, dokler jeft pridem*. 1 Tim 4,13 (DB).²⁴

²² **SENT** v enem primeru nadomešča **INF**: *Ta tretya reč nas opomina dobru giati, de v gnadi božy ostanemo inu obderžimo Svetiga Duha per sebi*. TC 1550 (I, 153–154); primer priča o vzporedni rabi **INF** (isti osebek) in **SENT** v vsebinsko-namernem pomenu. Obstaja tudi možnost vzporedne kombinacije **kSdat** in **SENT** (T): *Nadluge, smert nas opominaio h pokuri, de milosti per Bugi isčemo*. TO (III, 245). Prim. nadomestni **ADV** na položaju vsebinskega določila: [...] *na tu se spodobi, de my sebe prou spoznamo tar izkusimo, koker nas sveti Paul zveistu opomina*. TC 1550 (I, 101–102).

²³ Mogoče predstavlja določilo tudi **vSlok** (D): *inu /mo po/flali, Timotea, na/higa Brata inu /flushabnika Boshjiga, inu na/higa pomožnika v'Criftu/evim Evangeliju, de vas potèrdi inu opomina u'va/hi veri*, 1 Tes 3,2 (DB); prim. [...] *euch zu stärken und zu ermahnen in eurem glauben* [...] (L). Primera ne znam dobro oceniti.

3.1.5

Glagol **spomeniti** »spomniti« (»erinnern, erwähnen«; Plet II, 544; Be III, 84) (D) izkazuje vezljivostni vzorec s prejemnikom in vsebino, ki je izražena propozicijsko ali ne (**Snom – VF – Sak – naSak // SENT**): *Sa tuga volo sim jeft Timotea k'vam pošlal [...], de on vas spomeny na moje poti, [...]* 1 Kor 4,17; *IEft hozhem vas pak spomeniti, de vy naenkrat letu vejfte, de GOSPVD, kadar je timu folku is Egypta pomagal, je spet te konzhal, kateri nélo verovali.* Jud 1,5.

Vezljivost **spomniti** »spomniti se« (mogoče »pomisliti«; »sich erinnern, gedenken« po Plet II, 550; »recordor« v Be III, 84)²⁵ predvideva propozicijsko ali nepropozicijsko izraženega vsebinskega udeleženca. Najpogostejša oblika vezljivostnega vzorca je **Snom – VF – naSak** (T, D): *Inu Ioseph je spumnil na te šajné, katere so se njemu bilé od nyh šajnjale, [...]* 1 Mz 42,9 (DB), *Vse grehe moie mladusti milostivu mi odpusti, v gnadi ti na me spumni.* TP 1575 (IV, 469). V redki različici tipa se na mestu **naSak** pojavi **Sak** (samo T), in sicer enoznačno samo v *Pole tuga človeka, on vsai ni en tak krall, koker ga vi delžite, zadosti ie strai fan, tu vi spumnite, nehaite vi vže, de ga ie spet vunaki pustim; on ie nedelžen, za tu iest*

²⁴ Pri **opominjati se** »opominjati se« (»spominjati se«, a brez navedb iz 16. stol.; Plet. I, 834) bi rad opozoril na zanimive pomenske vloge, ki jih v glagol vnaša prosti morfem *se*: vzajemnost (levo določilo v mn.), povratnost ali trpnost/splošnoosebkovnost (prejemnik opominjanja se vključuje v sam glagol). Pri izražanju vzajemnosti je pogost vezljivostni vzorec **Snom – VF – medSins** (slednji pleonastično, zunajleksemsko izraža vzajemnost in je lahko izpuščen, prim. *ALi ta folk, kateri švojga Boga snajo, je bodo opominali inu opravili.* Dan 11,31 (DB)): *Satu fe mej šabo opominajte, inu sydajte eden drusiga, kakòr vy tudi tui/tu dejete.* 1 Tes 5,11 (DB). Vsebinski udeleženec je – v primeru izraženosti – realiziran kot **SENT**, prim. *Inu kadar je plamen od vseh stran notàr v'Ponvo šhàl, fo fe ony mej šabo opominali, s'Materjo red, de bi nezagavu vmèrli, inu so djali:* 2 Mkb 7,5 (DB). Pri množinskem osebku je – ob izpuščenem **medSins** (*mej šabo*) – včasih težko ločiti vzajemnost od povratnosti, prim. *Oli kadar mi poyemo oli pridiguiemo od Božye pravice, ostrih štraifing inu peen, s katerimi ie te grešnike štraifal, s teim se opominamo, de v pokuri, v Božym strahu, v Božy pokorsčini veden prebivamo, [...]* TC 1574 (IV, 277). Potencialni povratnostni primer (levo določilo v ed.) kaže na napačen prevod Lutrove predloge (če le ne gre za **opominjati = opominjati se**), prim. *Ieft pak fe zhes letu opominam, de vy tu šturite, de jeft na tu nar bèrshéj/he k'vam pridem.* Heb 13,19 (DB) – *Ich ermahne euch aber zum Überfluß, solches zu tun, auf daß ich aufs schierste wieder zu euch komme* (L). Pri splošnoosebkovni (trpnostni?) rabi vsebinski udeleženec ohranja obliki **kSdat**, **SENT** (T): *V le-taki viži inu s takimi bessedami se mogo ty ludy tudi h timu obhaylu opominati inu perpraviti, de s teim obhaylom ne zavlačuio do pusledniga konca, potehmal nei so gvišni, aku oni tuga obhayla dočakaio oli nekar.* TO (III, 539); *Inu ty ludy se imaiò čestu opominati, de prov take ordninge inu darruve Božye premislio inu de Gospudi Boga za nee zahvalio, [...]* TO (III, 361).

²⁵ V primeru glagolske oblike **spomniti se** (T, D) se ponovno odpira vprašanje vloge prostega morfema *se*; primeri izpričujejo večinoma brezosebno rabo glagola **spomniti** (z ohranjenim vsebinskim udeležencem – **naSak**): *Sakaj na téh hudobnih šéme fe nebo nikuli vezh spumnilu.* Iz 14,18 (DB). O splošnoosebkovnem *se* bi lahko govorili v primeru [...] *inu de se s tako letanyo ty verni, gmain inu preprosti ludy spumno inu podvižajo, za kakove ričy imaiò nerveč inu vselei Gospudi Boga prossyti.* TO (III, 476). Žal pa ostaja odprto vprašanje pomena glagolske oblike (mogoče že leksema tipa »sich erinnern, gedenken«; Plet II, 549 – s primerom S. Krelja) v primerih: *Vfi kraji tuga Svita fe bodo spumnilu, inu fe preobèrnili h'GOSPVDV, Inu pred nym fe poklanjale vfe shlahte téh Ajdou.* Ps 22,28 (Ali gre za enakost pomenov *spumnti se = spumnti* in pomensko prazni *se* ali za trpnost?); *Ti se en kersčeni, obtu spumni inu s/p/umni se, de si ti vselei v tim Oča našu prossil Boga, de se nega vola na zemli koker v nebi izzyde.* TO (III, 513); v zadnjem primeru ni jasno, ali gre za *spumni, spumni se, sumni se* »domnevati, nadejati se«.

dobru veim. P 1563 (IV, 139). Vsebinski udeleženec je lahko realiziran propozicijsko, tj. **Snom – VF – SENT** (T, K, D): *Spumni, de si vsem milostiv, kir na tebe kličeo, nu od vekoma dobrotliv, kir se v te zanesseo*. TP 1575 (IV, 469), *Spomni da sabbothni dan poſvezhuieſh* KB (9), *Spumnite tudi, de ſim jeſt vaſha kuſt inu meſſu*. Sod 9,2 (DB).²⁶ V Dalmatinovi Bibliji se pojavlja nekaj zgledov, ko je izpostavljen del propozicijskega udeleženca (**naSak**), ki mu je ostala vsebina (**SENT**) samo pripisana (stavčnočlenska funkcija pov. pril.), prim. *Spumni na njega, koku je on vmèrl, taku moraſh tudi ti vmréti*. Sir 38,27 (DB).²⁷

Glagol **spominjati** (T, D) »spominjati se, misliti«, »spominjati« (brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 549) predstavlja nedov. k **spomniti, spomeniti**. Največ zgledov je za prvo povezavo z vsebinskim določilom **Sak // naSak**: [...] *my imamo s teim našo vero poterđiti inu spominati nega smert*, [...] TC 1550 (I, 101–102), *O Ierusalem, jeſt hozhem Vahtarje na tvoje syduve poſtaviti, kateri [...] bodo na GOSPVDA ſpominali* [...] Iz 62,6 (DB). Pomen »spominjati, kazati na« (z današnjega vidika bi šlo mogoče za *spominjati na*; Žele 2008: 390) prav tako odpira mesto določila **Sak**, prim. *Sakaj tu je en Ajfrar/ki offer, inu en Spominau/ki offer, kateri ſpomina krivudjanje*. 4 Mz 5,15 (DB).

3.1.6

Pri P. Trubarju **sumniti** izkazuje pomen »domnevati, predvidevati, sumiti« (Be III, 341; samo »warnen« po Plet II, 601) z ustrezno vezljivostno možnostjo **Snom – VF – Sak**, prim. *Kadar so ga to nuč taku zlu martrali, zguda h Pilatuſu pelali, ta ie sumnil niega nedelžnust ter fariov nid, ga ie hotl prostiga ſpet izpuſtit*, [...] P 1563 (IV, 138) (v opombi je popravek *spumnil*, ki je lahko nepravilen). Podoben pomen izkazuje tudi **sumniti se** (D), vendar povratnozaimenski *se* »briše« možnost tožilniškega določila, zato vzorec **Snom – VF – Sgen**, prim. *Sakaj naglu bo zhes tebe enu obpu/zhenje pri/hlu, kateriga ſe neboſh ſumnila*. Iz 47,13, *Simon pak, Iudou Brat, ſe je Nicanora lotil, inu Nicanor bi ſkoraj bil pobyen, ker ſo Sovrashniki na njega bily vdarili, prejden ſe je on nyh ſumnil*. 2 Mkb 14,17.

3.2

3.2.1

Glagol **misliti** (T, K, D) kaže na tri pomenske možnosti: (1) »misliti«, (2) »nameravati« in (3) »misliti, snovati kaj proti komu« (potrjuje jih vezljivost).²⁸ V

²⁶ Pri J. Dalmatinu obstaja tudi možnost z navezovalnim **na tu** v glavnem stavku, prim. *Spumnite na tu, koku je on k'vam govuril, kadar je ſhe v'Galilei bil*, [...] Lk 24,6 (DB).

²⁷ Med primeri iz Dalmatinove Biblije so zanimivi primeri *dativa koristi*, ki ne sodi v vezljivostno polje glagola, temveč v njegovo družljivost, prim. *Spumni meni moj Bug, v'dobrim, na vſe, kar ſim jeſt letimu folku ſturil*. Neh 5,19, *SPumni tvojmu Hlapzu na tvojo beſſedo, na katero ti mene pu/ti/h vupati*. Ps 119,49. Družljivostno vlogo imajo verjetno tudi oblike **vSlok, zaSak, poSlok** (D), ki zgolj razvijajo osnovni vzorec: *Spumni na me moj Bug v'tem nar bul/him*. Neh 13,31; *Spumni na me Bug sa letu, inu nesbri/hi moje miloſti*, [...] Neh 13,14; *Temuzh ſpumni na mene po tvoji miloſti, sa tvoje dobrute volo*. Ps 25,7.

²⁸ Pleteršnikov slovar (Plet I, 580) v grobem loči »denken, sinnen« in »beabsichtigen«.

pomenu (1) izkazuje za mišljenjske glagole značilne vezljivostne vzorce – z izraženim vsebinskim udeležencem, tj. **Snom – VF – Sak // naSak // poSlok // (kSdat) // SENT**.

V primeru sklonskih in predložnosklonskih določil gre za nepropozicijsko obliko vsebinskega udeleženca: **Sak** (najpogosteje zaimenska oblika) *Inu iest tebe tukai prossim, de ti meni odpustiš vse muie grehe, kar sem keikai kriviga **mislil**, govuril oli sturil*. TC 1550 (I, 490), [...] *ni/tar ne premoremo kai Bogu pèrietiga, dobriga, svetiga, is fàrza sami **mifliti** govoriti, sturiti* [...] KB (85); **naSak** (T, D) *Vsi so šli deleč krivu vstran, tiga nei oben poznal, oben na dobru **nei mislil**, se ie že zdil inu menil, de ie Bogu všeč živil*. TC 1574 (IV, 413); *Ie/ft **miflim** na te stare dny, pèrvih lejt*. Ps 77,6 (DB); **poSlok** (T, D) *Ona **mifli** po eni Nyvi, inu jo kupi, inu sa/sady en Vinograd, od sadu svoih rok*. Prg 31,16 (DB), *Zakai Bug nei tiga človeka stvaril, de **bi** na tim sveitu koker ena živina živil inu le po zemliskih ričeh **mislil***, [...] TO (III, 498); **kSdat** (D) *Satu nema Predavàz /spet k'fvojm predanimu blagu **mifliti***: Ezk 7,13.²⁹ Pogosteje je vsebinski udeleženec izražen kot **SENT** (T, D), ki pokriva (brez)vezniško povezani vsebinski odv. in dobesedni navedek, prim. *Ie/ft **miflim** pak, tu je moj marter, je/ft ga moram tèrpèti*. Jer 10,19 (DB); *Vy **fte** poprej sdaunaj po Davidu **miflil**, de bi on bil Krajl zhes vas* [...]. 2 Sam 3,17 (DB); *Obtu an kersčenik, kadar hoče molyti, ima taku v sercu imeiti inu **misliti**: Jest hočo zdai tožiti muyo nadlugo inu prossiti za pomagane* [...] TC 1550 (I, 52). Tudi pri **misliti** obstaja (izjemna) možnost izpostavljenega udeleženca propozicije, kar pomeni preureditev vezljivostnega vzorca v smislu **Snom – VF – naSak // odSgen – SENT** (D), prim. *On **bo** na svoje lunake **miflil**: Ali v'aj bodo tij/fti padli, kamer kuli bodo hotéli pojti, inu bodo k'Sydu hitéli, inu h'tej brambi, ker bi shiher bily*. Nah 2,5 (**SENT** je predstavljen s kompleksnejšim besedilnim odlomkom), *Kadar je pak ta Folk mejnil, inu **fo** v'fi v'svoim serci **mifliti** od Ioanne/a, aku bi lahkaj on Cri/tus bil*, Lk 3,15.³⁰

V pomenu »nameravati« (T, D) je vezljivostni vzorec enoten (**Snom – VF – INF**): *Inu je/ft **fim mislil** tebi zha/ft iskasati, ali GOSPVD nej pèrpu/til tebi zha/ft iskasati*. 4 Mz 24,11 (DB), [...] *inu v nih bolezni nemaio grevinge inu žalosti čez nih grehe inu ne **mislio**, kadar zdravi postano, od nih pustiti, takim se nema ta večeria Cristuseva dati*. TO (III, 537).

Iz samih vezljivostnih možnosti se lučči tudi pomen »misliti, snovati kaj proti komu« (T, D) z obveznim prejemnikom dejanja (**Sdat // zoperSak // čezSak**), medtem ko je vsebina (**Sak**) lahko izpuščena, saj se razume kot »nekaj hudega, zlobnega«: **Sdat** *En oča se čestu suim dietom ostru serdi, tu istu svari, tepe inu bye, oli per tim tu deite ne souvraži, nemu hudu ne **misli**, temuč lubi inu dobru hoče*. TO

²⁹ Pri J. Dalmatinu gre pri zadnjih dveh možnostih za precejšnje ujemanje z Lutrovo predlogo (mogoče kalk), prim. [...] *denkt an einem Acher* [...]; *Darum soll der Verkäufer zu seinem verkauften Gut nicht wieder trachten* (L). Zadnja dva zгледа predstavljata tudi izjemno realizacijsko možnost vzorca.

³⁰ Zadnji primer kaže na odvisnost od Lutrove predloge, prim. [...] *dachten alle in ihren Herzen von Johannes, ob er vielleicht Christus wäre* (L).

(III, 516), *Kadar je pak David vidil, de je Saul njemu hudu **miflil**, je on rekèl k'Farju Ablataru: Sesi po Ephod. 1 Sam 23,9 (DB); **zoperSak** (jasnejše nasprotovanje) [...] de ti hočeš meni odpustiti vse muye grehe inu kar sem danas hudiga subper tuyo volo inu zapuvid **mislil**, govurill oli sturill. TA (I, 307), Vy **fte** hudu supèr mene **miflili** [...] 1 Mz 50,19 (DB); **čezSak** (D) *Vfi, kateri mene fovrashio, vkup fshapazheo supàr mene, inu hudu zhes me **miflio**. Ps 41,8.**

V zadnjih dveh možnostih se kaže dokajšnje ujemanje z Lutrovo predlogo, kar bi kazalo na možen skladijski, vezljivostni kalk: *zoper – wider, čez – über*. Med Trubarjevimi zgledi so zanimivi tisti z zapostavljenim predlogom (?) **zoper** in daj. (tip **Snom – VF (– Sak) – Sdat/zoper**), prim. *V tih Dessetih zapuvidah ie ta večna, prava, sveta vola Božya zapopadena, obtu kar se takim zapuvidom **zuber misli**, govori oli sturi, tu istu ie vselei Bogu zuber inu greh. TO (III, 338), [...] inu si čestokrat Bogu inu nega bessedi **zuber mislil**, govuril inu sturil [...] TO (III, 506).* Stičnost predloga (prislova) in glagola bi lahko pomenila približevanje k tipu glag. sestavljenk s prislovno-predložno sestavino v vlogi predpone (glagolski kalk po nem. vzorcu) tipa **zoper misliti** (prim. *zoper stati*; Merše 2003: 81–83, 92; Vidovič Muha 1984).

3.2.2

Domisliti se »po razmišljanju ugotoviti«³¹ (»sich besinnen«, brez navedb iz 16. stol.; Plet I, 155) je izpričan z enim primerom (D), tj. **Snom – VF – SENT** (vsebinski udeleženec): *Sakaj on je dim vidil, is kateriga **fe** je dobru mogal **domisliti**, kaj **se** je bilu sgudilu. 1 Mkb 4,20.* Drugotni nedov. **domišljavati se** (T)³² pa kaže v enem primeru na absolutno rabo: *Zatu **se** **domišlavaio**, vprašαιο, čudne božye službe nareiaio, s katerimi hote od Buga milost, [...] TC 1575 (II, 73).*

3.2.3

Pri **omisliti** »oskrbeti« (T, D) (»versorgen«; Plet I, 821) vezljivostni vzorec zapolnjujeta prejemnik dejanja (**Sak**) in sredstvo (**sSins**), ki je v zgledih pogosto opuščeno (mogoče absolutno z *vsem*). Primeri za vzorec **Snom – VF – Sak – sSins**:³³ *Omislí nas z našim kruhom, Naše dolge odpusti, Koker mi našim dolžnikom. TA 1555 (I, 324), [...] s' Shitom inu s' Vinom **fim** ga **omiflil**. 1 Mz 27,37 (DB); prim. brez **sSins** *Kateri kersčenik to suio družino ne oskerbi inu ne **omisli**, ta isti ie to vero zatayl inu ie huši koker en nevernik. TAr (III, 183).**

³¹ Po nasvetu A. Šivic Dular.

³² Pomensko leksem ni jasen, za kar je deloma odgovorno nepovedno besedilno okolje. Verjetno je treba sklepati na pomen 'razmišljati' (mogoče celo nevtrarno »izmišljati«); o podobnem pomenu govorijo npr. Japljevi zgledi z **domišljevatí si**, prim. *Nikár si vi/soke rëzhy ne domi/hlujte, ampak tím niskim prav dajté. Rim 12,16.* Zdi se, da se Pleteršnikov (I, 155) **domišljevatí si** »sich einbilden« in **domišljati se** »imeti pretirano dobro mnenje o sebi« (prim. Merše 1995: 267) oddaljujeta od pričakovanega pomena **domišljavati se** (T).

³³ V omenjenem vezljivostnem vzorcu lahko **sSins** besedilno nadomešča **ADV** (D), prim. [...] *inu je djala: Bug me je **dobru omiflil**. 1 Mz 30,20 – Gott **hat mich wohl beraten** (L).*

3.2.4

Pri **pomisлити** »pomisliti« (T, D) (»ein wenig denken, bedenken, in Betracht nehmen«, brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 140) sta vezljivostni možnosti značilni za mišljenjske glagole, tj. **Snom – VF – naSak // SENT** (prva samo v DB): *Pomislite na tu pèrvu od starosti semkaj: Sakaj jeft sim Bug, inu oben vezh, en Bug, katerimu nigder nej glihe*. Iz 46,7 (DB); //nu *pomislite vi pag, kakov velik dobitak vi zdai tukai bote pryeli, [...]* TO (III, 550), *Pomislite, de GOSPVD more pomagati, inu bujte se njega is serza*. Mdr 1,1 (DB). **Pomišljavati** (D) »premišljevati« (»sich bedenken, sich besinnen, Bedenken tragen« pri **pomišljeváti**, brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 140) kaže na vsebinskega udeleženca v **Sak**, prim. *Sakaj kadar ony shnjegovimi delli okuli hodio, inu teifte pomifhlavajo, taku se vlove v'gledanju, [...]* Mdr 13,7 (DB).

Nekoliko poseben je **pomisлити se** (D), ki je pomensko enak **pomisлити** in kaže na pomensko prazni *se*; v večini primerov sledi nem. predlogi (glej dalje), ki je lahko vzpodbudila nastanek leksikalnega kalka. Vezljivost predstavljata vzorca **Snom – VF – čezSak // SENT** (obe desni določili sta pomensko vsebinski): *Satu vshe pomislite se zhes letu, inu dajte svit, inu povejte*. Sod 19,30 (*Nun bedenket euch über dem und [...]* L); *Inu Bug nezhe lebna prozh vseti, temuzh se pomifli, de tu odpahnenu, nebo tudi od njega odpahnenu*. 2 Sam 14,14 ([...] *sondern bedenket sich, daß nicht das Verstoßene auch von [...]* L). Na mestu **SENT** se lahko pojavi tudi nadomestni **ADV**.

3.2.5

Premisliti »premisлити« (T, K, D), ob njem izjemoma **premisлити se** »premisлити se«, ³⁴ oblikuje vezljivostni vzorec **Snom – VF – Sak // SENT** (T, D) [...] *imaio ty prydigari sebe inu druge iz grunta inu praviga zastopa tiga evangelia podvižati inu navučiti inu premisliti to preveliko, ne izrečeno milost Božyo inu nega Synu, [...]* TO (III, 238); *Ali gdu more premifliti, kaj Bug hozhe?* Mdr 9,13 (DB), *Natu ti vshe moi Brat sam premifli: ozhli rai/shi Boshij besedi verovati, alli [...]* KB (92). Podobno velja tudi za **premišljati** (»überlegen, erwägen«, brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 252) (T, D – T brez **Sak**), prim. *Vselej premifhlaj Boshio sapuvid, [...]* Sir 6,36 (DB); *Bug ie z nebes sam pogledal na vse nizke, vissoke inu ie zveistu premišlal, bi li imil otroke, kir bi po Bugi vprašali, po voli nega delali, sercom nemu služyli*. TC 1574 (IV, 413). **Premišljovati** (T) in **premišljavati** (D) (»nachdenken, überlegen«, brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 252) kažeta na vzorec **Snom – VF – Sak**: [...] *imamo mi koker ty otroci začeti le-ta Božy navuk, se vučiti inu premišlovati, de rezmislimo*

³⁴ Prim. 1. »durchdenken, überlegen, erwägen«, 2. »mit Nachdenken zubringen«, 3. *p. se* »sich eines andern bedenken oder besinnen, anderen Sinnes werden« (brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 252; prim. Merše 1995: 304). K slednjemu prim. *Potle se je Krajl drugazhi premiflil, inu je myr sturil stemi v'Bezuri, inu je prozh shâl, [...]* 2 Mkb 13,22 (DB). Primer kaže na vezljivost **Snom – VF** (**ADV** drugazhi je verjetno pleonastično rabljen). V drugih primerih gre za splošnoosebno ali trpniško rabo.

inu preraitamo, de ta greh ie enu strašnu, groznu rezvalene inu zatrene vseh ričy. TO (III, 339), [...] inu **je** to šajnjo v' svoim šerci ohranil, inu jo do vezherá **premišhlaval**, inu bi bil rad vejdlil, kaj pomeni. EstG 6,11 (DB).³⁵

3.2.6

Razmisliti »razmisliti, premisliti« (»überlegen«, brez navedb iz 16. stol.; Plet II, 390) (T, K, D) predstavlja sopomenko k **premisлити** in kaže na tipične vezljivostne možnosti mišljenjskega glagola, tj. **Snom – VF – Sak // SENT** (T, D): **Sak** [...] inu da ty svetniki, pravi kersčeeniki veden inu čedale bule ta serd Božy zubper te grehe **razmisljo**, de v nih ta strah Božy, ta vera, tu klicane gori iemle, raste inu močneši bode, [...] TO (III, 245–246);³⁶ **SENT** (propozicijski udeleženec) [...] **rezmislite**, kai vsaka besseda, nekar, kar ta viža oli štima v sebi derži. TPs 1567 (IV, 252); *Ie li fi resmišlil*, koku je Semla šhiroka? Job 38,18 (DB). Med zgledi se nahaja tudi nekaj primerov z izpostavljenim udeležencem, tj. **Snom – VF – Sak – SENT** (T): *Ty bolniki imaiio nih boleznj prov po vuki S. pysma pogledati, rezgledati inu rezmisliti*, de so nim pridne inu nekar koker nim nih norra č//oveska pamet od nih pravi. TO (III, 515).³⁷ **Razmišljati** (D) (»nachdenken, überlegen, erwägen«; Plet II, 390) izkazuje enak vezljivostni potencial: **Sak** *Pujte, ygrajte njemu, inu resmišhlajte vsa njegova zhudešsa*. 1 Krn 17,9; **SENT** *Ieš't fim resmišhlal*, aku bi tu mogel saštopiti: *Ali meni je bilu pretešhku*. Ps 73,16; **Sak – SENT** [...] *on mora djanje, téh šlovezhih ludy merkati, inu teište resmišhlati*, kaj teište poménio inu kaj vuzhé. Sir 39,13. **Razmišljavati/razmišljovati** (enako kot razmišljati; prim. Plet II, 390) imata verjetno enako vezljivost, tj. **Snom – VF – Sak // SENT**, čeprav zgledi pri P. Trubarju in J. Dalmatinu niso uravnoteženo zastopani: **Sak** *Inu kadar je on tu resmišhlaval*, je prišhàl pred hišho, Marie, [...]. Apd 12,12; **SENT** *Tiga pravizhniga šerce resmišhlava*, kaj on ima odgovoriti: *ampak téh hudobnih ušta hudu govoré*. Prg 15,28. V enaki vlogi kot **Sak** se pri J. Dalmatinu pojavlja tudi primer **odSgen** (verjetno kalk): *Mej tém pak, ker je Petrus resmišhlaval od te prikasni, je Duh k'njemu djal*: [...] Apd 10,19 (v nem. predlogi drugače, prim. *Indem aber Petrus sich besinnet über dem Gesichte* [...] L).³⁸

³⁵ Pri P. Trubarju sem zasledil kompleksnejši tip **VF – SENT**: *Inu an kersčeenik ima vselei [...] pre-mišlovati inu sam sebo taku govoriti. Jest sem ia an grešnik, Rom III* [...] TC 1550 (I, 90).

³⁶ **Sak** se pogosto nahaja v vlogi navezovalnega elementa v glavnem stavku, prim. *Letu fim ješ't šam pèr šebi resmišlil*, inu k'šerci vsel: *Sakaj kateri šo nje snanci, ty vekoma oštano* [...] Mdr 8,16 (DB).

³⁷ Poseben tip te vezljivostne možnosti je nominalizacijski vsebinski udeleženec (**Sak**), ki predstavlja neke vrste povzetek realiziranega propozicijskega udeleženca (**SENT**): *Le-ta rezlotik imamo mi v tih naših moljtvah rezmisliti*, de mi na tiga praviga Boga, kir ie čist, svital, svet inu kir to čistost lubi, zmislmo inu klyčemo inu ga ločimo od vseh nečistih ričy. TO (III, 345). Pomensko predstavlja *le-ta rezlotik* prehod k *le-tu* (navezovalni **Sak**).

³⁸ Trubarjeva dela izkazujejo absolutno rabo *razmišljavati*, pri *razmišljovati* pa vezljivost **Snom – VF – Sak**. Pri J. Dalmatinu nisem našel *razmišljovati*.

3.2.7

Po M. Merše (1995: 294; tudi Plet II, 545) je imel *pomisлити* v 16. stol. dvopredponsko sopomenko **spomisлити** (T, K, D), s katero imata tudi enako vezljivost, le da se tu pojavlja še **naSak**, torej gre za vzorec **Snom – VF – Sak // naSak // SENT**:³⁹ **Sak** (enkrat pri K) *Edno alli drugu spomifli inu dèrshi*. KB (84); **naSak Spomiflite** *na tiga, kateri je enu takovu supàr govorjenje zhes sebe od Gr/hnikou pretèrpil, de vy u`va/hih mi/lih trudni nepo/stanete, inu nenehate*. Heb 12,3 (DB), *O, žena, spomisli na tiga Gospudi*. TAr (III, 161); **SENT Spomifli**, *gdo te ie stvaril?* KB (84), **Spomiflite** *všaj letu, vy kir ste Boga posabili: De jest kej enkrat prozh nesagrabim, inu nebo nikogar kir bi odtel*. Ps 50,22 (z možnostjo navezovalnega **le tu** in dobesednega navedka kot **SENT**). Nedov. **spomišljati** (T) se pojavlja enkrat z vsebinskim udeležencem v **SENT**: *Zatu, kir ne spomišlao, kar Bug h tim višim pravi, [...]*. TC 1574 (IV, 427).

3.2.8

Zmisлити⁴⁰ (T, K, D) se tudi umešča med mišljenjske glagole. Pomensko je treba glagol – tudi na podlagi vezljivosti – členiti na tri enote: (1) »izmisлити si«, (2) »pomisлити« in (3) »izmisлити si kaj proti komu« (dov.).⁴¹ V pomenu (1) se pojavlja vezljivostna možnost **Snom – VF – Sak**: [...] *inu so čudne, strašne, grozzovite ričy od Buga zmislili inu gori perpravili*. TO (III, 329) [...] *fo ony smiflili eno kun/ht: So fhli inu fo poslali enu sel/tvu, inu fo vseli stare Shakle na svoje Ofle, inu stare resdèrte ofhivane vin/ke Mihé, [...]* Joz 9,4 (DB). Včasih je vendarle težko ločiti pomenski možnosti (1) in (2), prim. [...] *ta nei obeniga greha nikdar zmislil oli sturil*. TC 1555 (I, 424).⁴² V pomenu (2) se pojavljajo vezljivostne možnosti **Snom – VF – Sak // naSak // SENT**: **Sak Tu zmislimo**, *Dobru deimu, Souvražnike vse lubimo*. TC 1550 (I, 200); **naSak V tim serdu ti zmisliš na tuio milost**. TO (III, 315),

³⁹ A. Bohorič v primeru **spomisлити** navaja realizacijski možnosti **Sak** in **naSak**, prim. *veliku vezh spomifli na rezhi [...]* in *spomifli rezhi* (Bohorič 1584: 222).

⁴⁰ Menim, da **zmisliti si** pri J. Dalmatinu (zabeležil sem dva zglede) predstavlja sopomenko k **zmisliti**. V prvem primeru (*Aku mi pak te Sajnje nepovéste, taku pojde Prauda zhes vas, kakòr zhes te, kateri ste fi naprej vseli pred mano lashe, inu kar ste fi smiflili, govoriti, dokler zhas mine*. Dan 2,9) izkazuje pomen »skleniti, odločiti se«, čemur ustreza tudi vezljivost (**Snom – VF – INF**), v drugem (*Sdaj pak ony veliko vezh grehou delajo, inu is svojga srebra Pilde, kakòr fi mogo smifliti, sla'ti, Malike, kateri fo všaj sgul kovazhku dellu [...]* Oz 13,2) pa raba pomensko ustreza »izmisлити si«, besedilno okolje pa ne daje podatkov o določilih. Primeri z **zmisliti se** predstavljajo splošnoosebkovno rabo **zmisliti**: *Inu hočo taku ano novo šafft gori naredyti, v kateri se imao odpustiti ty grehi inu tih istih se ne ima nihdar več zmisliti*. TC 1550 (I, 104–105); **Sgen** zaradi zanikanja. Preostala primera izkazuje možnost **Snom – VF – naSak // SENT**: *Satu ker ste sturili, de fe na va/ho pregrého smifli, inu je va/ha nepokor/zhina resodivena, [...]* Ezk 21,29 (DB), *V moľtyvah se ima tudi vselei zmisliti, de ie Bug obľubil nas uslišati*. TO (III, 318). V zglelih je pomen glagola verjetno »pomisлити«.

⁴¹ Prim. »einen Einfall haben«, »sich erinnern, gedenken« (Plet II, 920–921).

⁴² Podobno velja tudi za primer tipa *GOSPVD Zebaoth, je tu smiftil, de oflaby vfo offert tiga lépiga Méfta, inu oframoty vse zhaftne v'desheli*. Iz 23,9 (DB) (**SENT** z navezovalnim **tu**), pri katerem lahko – v končni točki – pomaga prevodna predloga, prim. *Der Herr Zebaoth hat's also gedacht, auf daß er schwächte alle Pracht* (L). Pomensko bi glagol lahko uvrstili k (2).

Kaj je zhlovik, de ti na njega *smifliſh*? Ps 8,5 (DB); **SENT** V ti molytvi *im/a/mo* vselei *zmisliti*, de Bug ie ostru zapovedal molyti. TO (III, 318), *Smifli* koku je moj leben kratik, [...] Ps 89,48 (DB).⁴³ V enem primeru sem zasledil tudi možnost izpostavitve udeleženca iz propozicije, ki mu je pripisana preostala vsebina (vzorec **Snom – VF – naSak – SENT**): *Pogledai inu zmisliti na s. Ioba, koku ie on pervič v ti nega težki boleznj zubper Boga mermral, kir ie dial: »Tu versus es mihi in crudelium.«* TO (III, 526–527). Pomenu (3) ustreza samo en primer (D): *INu E/ter [...] ga je plazheozh profsila, de bi prozh djal Hamana, tiga Agagiterja hudobo, inu njegovu naprejšetje, kateru je on supèr Iude bil smiflil.* Est 8,3 (vezljivostno **Snom – VF – Sak – zoperSak**).

Pri **zmišljati** (T, D) (Plet II navaja samo **zmišljeváti**) se tudi pojavita dve iz pomenov izhajajoči možnosti: (1) **Snom – VF – Sak** (D) ter (3) **Snom – VF – Sak – čezSak** (T). Pri slednji je vsebinski udeleženec pogosto označen kot *nekaj negativnega*, ob njem pa je prisoten še prejemnik (**čezSak**). Zgledi: (1) *Ony smifhlajo hudobo, inu jo ſkrivnu dèrshé: Ony imajo ſkrivne inu globoke ſvejte.* Ps 64,7 (DB); (3) *Hitre svite, kunšti skrivne zmišlao čez tue verne, skrivaie sveite delao čez te, kir vsai prebivaio močnu v tui pravi veri, skrivnu, o Bug, še ne vari.* TC 1574 (IV, 424). **Zmišljavati** (D, T) in **zmišljovati** (samo T) kažeta na prevladovanje pomena (1) s **Snom – VF – Sak**: *Inu nemamo po deželah tekati, suie lastne opiniones, maninge zmislovati, vse pridigarie inu s. zacramente tadlati, koker ty bidertauffery deio.* TO (III, 302), *Dokler Nevernik ſe offertuje, morajo reuni tèrpeti. Ony ſe edèn na drusiga obé/hajo, inu smifhlavajo hude kun/hti.* Ps 10,2 (DB). Z enim primerom je pri **zmišljavati** (D) izpričana pomenska možnost (3) in **Snom – VF – Sak – zoperSak**: *Offertniki supèr mene lashé smifhlavajo [...] Ps 119,69.*⁴⁴

4 Namesto sklepa – iz pomena v izraz

4.1

Povzermalno so vezljivostni vzorci prikazani v shemi *Vezljivost glagolov* (glej shemo). Na tem mestu bom – za sklep – skušal prikazati strukturno vezljivost, izhajajoč iz pomenskih skupin, kot jih oblikujejo analizirani glagoli.

V skupino (1) bi lahko uvrstili glagole, ki pomenijo *misliti* v ožjem smislu: **meniti**₁, **pomeniti**₂, **misliti**₁, **domisliti se**, **domišljavati se**, **pomisliti**, **pomisliti se**, **pomišljavati**, **premisлити**, **premišljati**, **premišljavati**, **premišljovati**, **razmisliti**, **razmišljati**, **razmišljavati**, **razmišljovati**, **spomisliti**, **spomišljati**, **zmisliti**₂.

⁴³ Pri zadnjem tipu se pojavlja tudi možnost z navezovalnim **naSak**, prim. *Sakaj on sna kakovu dellu ſmo my, On smifli na tu, de ſmo prah.* Ps 103,14 (DB). A. Bohorič v svoji slovnici navaja zgled z **naSak** (ob *verbum memoriae*), prim. *Sèm na leto rezh s'mi/lil* (Bohorič 1584: 221).

⁴⁴ M. Pleteršnik navaja **zmišljeváti** »gedenken« (nedov. k *zmisliti*) z zgledi *zmišljeval sem na Boga, na svoje psalme* (P. Trubar; prim. Plet II, 921); na podlagi zgledov bi lahko domnevali vzorec **Snom – VF – naSak**.

Pomensko glagole zaznamuje neko nevtralnino lastninjenje in manipulacija vsebine.⁴⁵ Vezljivostni vzorec, ki ga navedeni glagoli pomensko oblikujejo, ima dva udeleženca: *nosilca* vsebine in *vsebino*. Najpogostejša različica vzorca je **Snom – VF – Sak // SENT**; vsebina se pojavlja še v nestavčnih oblikah določil **naSak** (največkrat), lahko pa tudi **odSgen, poSlok, kSdat, čezSak** (močna oblikovna naslonitev na prevodno predlogo pri J. Dalmatinu). Kot različica vezljivostnega vzorca (morebiti svoj) je tisti, pri katerem je izpostavljen del vsebinskega udeleženca, ostali del vsebine pa ga natančneje opredeljuje, prim. **Snom – VF – Sak // naSak // odSgen – SENT** (maksimalna podoba).⁴⁶

Skupino (1a) oblikuje »domnevati, predvidevati, sumiti«, ki nevtralno mišljenje modificira z *negotovostjo*, prim. **sumniti, sumniti se**, z vezljivostjo **Snom – VF – Sak, Sgen**.

Podoben vezljivostni vzorec, tj. **Snom – VF – Sak**, zaznamuje (1b) *kreativno mišljenjski »izmisliti si« (zmisliti₁, zmišljati₁, zmišljavati, zmišljovati)*.

Na zadnjo skupino se navezuje (1c) pomen *snovanja proti komu*, ki v vezljivostni vzorec uvaja *prejemnika*, proti kateremu je usmerjena *vsebina snovanja* (običajno označena z *negativno*): ? **Snom – VF – Sak – Sdat // zoperSak // čezSak** (zadnji dve možnosti kažeta močno oblikovno naslonitev na prevodno predlogo pri J. Dalmatinu). S pomenom »misliti, snovati kaj proti komu« se pojavljajo **misliti₃, zmisлити₃, zmišljati₂** (tudi **zmišljovati** z enim zgledom).

Pomen (1č) *nameravanja* izkazujejo **meniti₂, misliti₂, zmisliti si** (»skleniti, odločiti se«) z vezljivostnim vzorcem **Snom – VF – INF** (glagoli se približujejo hotenjskemu pomenu); **INF** predstavlja *vsebino namere, odločitve*.

Močnejše se od navedenih tipov loči (2) *razlagalni pomen* (glagoli s t. i. oslavljenim pomenom) pri **pomeniti₁, pomenjovati** »pomeniti«; pri teh glagolih je vzpostavljena relacija med *izhodiščem razlage* in njenim *pojasnilom*, opredelitvijo: **Snom – VF – Snom // Sak // SENT** (z zanimivimi besedilnimi možnostmi **INF – VF – INF, SENT – VF – SENT**). Prehodni tip od nevtralnega *mišljenja* k *razlagalnemu pomenu* bi lahko predstavljal **pomeniti₃**, »misliti, označiti s čim« in vzorcem **Snom – VF – sSins – Sak // SENT**, pri čemer v razlago še vedno vstopa njen *nosilec*, ki mišljenjsko vzpostavlja relacijo med izhodiščem razlage (**sSins**) in njenim *pojasnilom* (**Sak // SENT**).

Posebno skupino (3) tvori *opominjanje, spominjanje*; le-to lahko razdelimo na dve podskupini, pri čemer je ena (3a) vplivajnska, druga (3b) pa ne. V podskupino (3a) bi sodili glagoli **opomeniti, opominjati, spomeniti**, ki poleg *vsebinskega udeleženca* predvidevajo tudi *prejemnika* (**Sak**), na katerega vršilec vpliva z *vsebino*

⁴⁵ Posebno mesto in prehod k skupini (2) predstavlja tudi **meniti** z vezljivostnim vzorcem **Snom – VF – sSins – Sak**. Prav tako poseben je **premisлити se** »premisлити se« z vzorcem **Snom – VF**, ki v *mišljenjski* pomen vnaša še pomensko sestavino *drugače (+ končnost)*.

⁴⁶ Možnosti **Sak** ne izkazujejo **domisliti se, domišljavati se, pomisliti se**; položaj **Sak** »blokira« povratnoosebni *se*.

spominjanja, opominjanja. Maksimalni vezljivostni vzorec bi bil: **Snom – VF – Sak – naSak // Sgen // odSgen // kSdat // SENT** (izjemoma ima lahko tudi vsebina obliko **Sak**); na mestu **SENT** se lahko pojavi tudi **INF** (obliki **odSgen, kSdat** se pripisujeta tujejezikovnemu vplivu). V (3b), ki je pomensko blizu glagolom *mišljenja* v ožjem smislu (glagoli **pomniti, spomniti, spominjati₁**), sta v vezljivostnem vzorcu prisotna *nosilec* ter *vsebina* spominjanja: **Snom – VF – Sak // naSak // SENT** (možen pa je, vsaj pri **spomniti**, tudi izpostavljeni udeleženec in **Snom – VF – naSak – SENT**). Pomensko je zanimiv glagol **spominjati₂** »spominjati, kazati na«, ki se približuje relaciji, značilni za *razlagalni* pomen, mogoče z razlikovalno pomensko sestavino *približno, navidezno* (vzorec **Snom – VF – Sak**).

Od navedenih abstraktnih mišljenjskih pomenov se oddaljuje (4) **omisлити** »oskrbeti«, ki kaže na večinoma konkretni odnos, ki se vzpostavlja med *vršilcem* dejanja, *prejemnikom* oskrbe (**Sak**) in njeno konkretno, materialno *vsebino* (**sSins**), prim. vzorčno **Snom – VF – Sak – sSins**.

4.2

Iz pomenske in vezljivostne analize gradiva je razvidno, da so glagoli, izhodiščno povezani z mišljenjskim pomenskim poljem, doživeli razvoje v različnih smereh, v velikem številu primerov pa so ohranili prevladujočo (uvrščevalno) mišljenjsko pomensko sestavino: (1) *mišljenje* (ožje) s podpomni (1a) *domnevanje, sum*, (1b) *kreativno mišljenje*, (1c) *snovanje proti komu*, (1č) *nameravanje*; (2) *razlaga*; (3) *opominjanje, spominjanje*; (4) *oskrba*. Vezljivostna analiza gradiva je potrdila, da različni glagolski pomeni oblikujejo različne vezljivostne vzorce, ki se med sabo ločijo po pomenskih udeležencih ter po številu in obliki skladenjskih določil.

Pri oblikah skladenjskih določil⁴⁷ naj samo opozorim na verjetno prevzetost določenih dvojničnih oblik v 16. stol. (prim. **odSgen, poSlok, kSdat, čezSak** proti **naSak** pri *vsebinskem* udeležencu; mogoče **zoperSak, čezSak** proti **Sdat** pri *prejemniku* snovanja); omenjene oblike določil namreč kažejo – vsaj v primeru Dalmatinove *Biblije* – na precejšnje ujemanje z Lutrovo predlogo.

Zaradi njihove prevzetosti in relativno nizke frekvence (čeprav so stabilne) lahko vsaj domnevam, da dvojnične oblike pri *vsebinskem* udeležencu oblikujejo z neprevzetimi oblikami relativno šibka konkurenčna razmerja, kar bi lahko pričalo o njihovi stilni zaznamovanosti že v obdobju 16. stol.; v primeru **zoperSak** (manj **čezSak**) proti **Sdat** pri *prejemniku* snovanja pa je konkurenčno razmerje bolj enakovredno (prim. Merše 1986: 92).

⁴⁷ Med zanimivejša vprašanja strukturoskladenjske vezljivosti sodi tudi vloga nekaterih **ADV**, ki se pojavljajo na mestu določil ob nekaterih glagolih *mišljenja* in *opominjanja, spominjanja* (**misлити, pomisliti se, zmisliti si, meniti, opomeniti, opominjati**). Zanimivo je mnenje, da bi lahko **ADV** imel v teh primerih vlogo nadomestnega določila, ki samo zapolnjuje skladenjski položaj (Ágel 2000: 261). Izhajajoč iz tega mnenja bi bilo treba ugotoviti tip **ADV**, ki se lahko pojavlja v tej vlogi (mogoče proces, ki jih je pripeljal na položaj), glagole, ki dovoljujejo nadomestni **ADV** itn.

Shema 1: Vezljivost glagolov

Glagol	Pomen	Vezljivost
meniti nedov.	1 »meniti, misliti, imeti za kaj«	→ Snom – VF – Sak // SENT → Snom – VF – Sak // <u>odSgen</u> – SENT prim. Snom – VF – sSins – Sak
	2 »nameravati«	→ Snom – VF – INF
pomeniti nedov. (dov.)	1 »pomeniti; izražati, kazati«	→ Snom – VF – Snom // Sak // SENT prim. INF – VF – INF, SENT – VF – SENT
	2 »misliti, meniti« (»pomisliti«)	→ Snom – VF – SENT → Snom – VF – naSak – Sak
	3 »misliti, označiti kaj s čim«	→ Snom – VF – sSins – Sak // SENT
pomenjovati nedov.	»pomeniti«	→ Snom – VF – Sak
pomniti nedov.	»spominjati se; imeti v spominu«	→ Snom – VF – Sak // SENT
opomeniti dov.	»opomniti«	→ Snom – VF – Sak – naSak // Sgen // <u>odSgen</u> // SENT
opominjati nedov.	»opominjati, spominjati«	→ Snom – VF – Sak – <u>kSdat</u> // naSak // SENT (tudi vsebina Sak) prim. na mestu SENT tudi INF
spomeniti dov.	»spomniti«	→ Snom – VF – Sak – naSak // SENT
spomniti nedov.	»spomniti se« (»pomisliti«)	→ Snom – VF – Sak // naSak // SENT → Snom – VF – naSak – SENT
spominjati nedov.	1 »spominjati se; misliti«	→ Snom – VF – Sak // naSak
	2 »spominjati, kazati na« (»spominjati na«)	→ Snom – VF – Sak
sumniti nedov.	»domnevati, sumiti«	→ Snom – VF – Sak
sumniti se nedov.	»domnevati, sumiti« (»nadejati se«)	→ Snom – VF – Sgen
misliti nedov.	1 »misliti«	→ Snom – VF – Sak // naSak // <u>poSlok</u> // <u>kSdat</u> // SENT → Snom – VF – naSak // <u>odSgen</u> – SENT
	2 »nameravati«	→ Snom – VF – INF
	3 »misliti, snovati kaj proti komu«	→ Snom – VF – Sak – Sdat // <u>zoperSak</u> // <u>čezSak</u> prim. zoper misliti
domisliti se dov.	»po razmišljanju ugotoviti«	→ Snom – VF – SENT
domišljavati se nedov.	»razmišljati«	absolutno
omisliti dov.	»oskrbeti«	→ Snom – VF – Sak – sSins
pomisliti dov.	»pomisliti«	→ Snom – VF – naSak // SENT
(?) pomisliti se dov.	»pomisliti«	→ Snom – VF – <u>čezSak</u> // SENT
pomišljavati nedov.	»premišljevati«	→ Snom – VF – Sak

premisлити dov.	»premisлити«	→ Snom – VF – Sak // SENT
premisлити se dov.	»premisлити se«	→ Snom – VF (<i>drugazhi</i>)
premišljati nedov.	»premišljati«	→ Snom – VF – Sak // SENT
premišljavati, premišljovati nedov.	»premišljevati«	→ Snom – VF – Sak // (SENT?)
razmisлити dov.	»razmisлити, premisлити«	→ Snom – VF – Sak // SENT → Snom – VF – Sak – SENT
razmišljati nedov.	»razmišljati, premišljati«	→ Snom – VF – Sak // SENT → Snom – VF – Sak – SENT
razmišljavati, razmišljovati nedov.	»razmišljevati, premišljevati«	→ Snom – VF – Sak // <u>odSgen</u> // SENT
spomisлити dov.	»pomisлити«	→ Snom – VF – Sak // naSak // SENT
spomišljati nedov.	»pomišljati«	→ Snom – VF – SENT
zmisliti dov.	1 »izmisliti si«	→ Snom – VF – Sak
	2 »pomisлити«	→ Snom – VF – Sak // naSak // SENT → Snom – VF – naSak – SENT
	3 »izmisliti si kaj proti komu«	→ Snom – VF – Sak – <u>zoperSak</u>
(?) zmisliti si	»skleniti, odločiti se«	→ Snom – VF – INF (»izmisliti si« → nepovedno sklad. okolje)
zmišljati nedov.	1 »izmišljati si«	→ Snom – VF – Sak
	2 »izmišljati si kaj proti komu«	→ Snom – VF – Sak – <u>čezSak</u>
zmišljavati, zmišljovati nedov.	»izmišljevati si«	→ Snom – VF – Sak prim. zmišljovati tudi Snom – VF – Sak – <u>zoperSak</u>

Krajšave – oblike določil

Snom = samostalnik v imenovalniku (**gen** = rodilnik; **dat** = dajalnik; **ak** = tožilnik; **lok** = mestnik; **ins** = orodnik); **odSgen** = predložnosklonska oblika samostalnika s predlogom (predložnim morfemom) **od** in rodilniško obliko samostalnika (prim. **naSak**, **poSlok**, **kSdat** itn.); **SENT** = odvisnik, dobesedni navedek; **INF** = nedoločnik; **ADV** = prislov.

Viri in literatura

- ÁGEL, Vilmos, 2000: *Valenztheorie*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Be = BEZLAJ, France, 1976, 1982, 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika I–III*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- BOHORIC, Adam, 1584 [1987]: *Arcticae horulae succisivae*. Jože Toporišič (ur. in prev.): *Zimske urice proste*. Maribor: Založba Obzorja.
- DALMATIN, Jurij, 1584: BIBLIA, TV IE, VSE SVETV PISMV, STARIGA inu Noviga Testamenta. Anton Metelko (ur.), 2004: *Biblia slovenica* (CD-ROM). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- DANEŠ, František, HLAVSA, Zdeněk idr., 1987: *Větné vzorce v češtině*. Praha: Academia.
- ESJS = HAVLOVÁ, Eva, 1989–2006: *Etimologický slovník jazyka staroslověnského*. Praha: Academia.
- ESSJ 21 = TRUBAČEV, Oleg N. (ur.), 1994: *Etimologičeskij slovar' slavjanskix jazykov. Proslavjanskij leksičeskij fond 21*. Moskva: Nauka (RAN).
- GRDINA, Igor, KRANJC VREČKO, Fanika (ur.), 2002: *Zbrana dela Primoža Trubarja I*. Ljubljana: Rokus.
- GRDINA, Igor, KRANJC VREČKO, Fanika (ur.), 2003: *Zbrana dela Primoža Trubarja II*. Ljubljana: Rokus.
- GRDINA, Igor, VINKLER, Jonatan (ur.), 2006: *Zbrana dela Primoža Trubarja IV*. Ljubljana: Rokus.
- HUDEČEK, Lana, 2003: Dopune glagolima govorenja, mišljenja i srodnih značenja u hrvatskome književnom jeziku od 17. do polovice 19. stoljeća – strani sintaktički utjecaji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29. 103–129.
- JAPELJ, Jurij idr., 1784–1802: SVETU PISMU STARIGA INU NOVIGA TESTAMENTA. Anton METELKO (ur.), 2004: *Biblia slovenica* (CD-ROM). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- KOPEČNÝ, František, 1973: *Etimologický slovník slovanských jazyků I*. Praha: Academia.
- KRELJ, Sebastijan, 1566 [1986]: *OTROZHIA BIBLIA*. Regensburg: Monumenta litterarum slovenicarum 20 (faksimile). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- KRIŽAJ ORTAR, Martina, 1990: Vežljivost: iz pomena v izraz. *XXVI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- LUTHER, Martin, 1545: *Biblia: Das i/t: Die gantze Heilige Schrift Deud/ch Auff's new zugericht*. Wittenberg. Dostopno na: <http://www.biblija.net> (zadnji dostop 17. 11. 2008).
- MERŠE, Majda, 1986: Predponska glagolska tvorba in njen vpliv na skladenjsko okolje v jeziku Dalmatinove Biblije. *Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije*. Ljubljana: SAZU.
- MERŠE, Majda, 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- MERŠE, Majda, 2003: Glagolski kalki v zgodovini slovenskega knjižnega jezika (prevzemanje, raba in primerjava s stanjem v slovanskih jezikih). *Slavistična revija* 51 (Posebna številka). 81–103.
- MERŠE, Majda, NOVAK, France, PREMK, Francka, 2001: *Slovar jezika slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja: poskusni snopič*. Ljubljana: ZRC SAZU.

- METELKO, Anton (ur.), 2004: *Biblia slovenica* (CD-ROM). Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- ORZECOWSKA, Hanna, 1974: Vezava glagolov *vėdėti, *znati, *umėti v Dalmatinovi Bibliji in današnji slovenščini. *Slavistična revija* 22/2. 129–149.
- Plet = PLETERŠNIK, Maks, 2006: Slovensko-nemški slovar. Prvi del (A–O), Drugi del (P–Ž). Metka Furlan (ur.): *Slovensko-nemški slovar*. Transliterirana izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU.
- SVETO PISMO STARE IN NOVE ZAVEZE. Slovenski standardni prevod, 2003. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- SNOJ, Marko, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- TOPORIŠIČ, Jože, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1984: Struktura glagolskih tvorjenk v Trubarjevi Cerkovni Ordningi. *Slavistična revija* 32/3. 245–256.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1988: *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženek*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Partizanska knjiga.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 1991: Nadaljevanka o slovenski besedotvorni teoriji. *Slavistična revija* 39/1. 101–114.
- ŽELE, Andreja, 2001: *Vezljivost v slovenskem jeziku*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- ŽELE, Andreja, 2008: *Vezljivostni slovar slovenskih glagolov*. Ljubljana: ZRC SAZU.